





## DİSK/GENEL-İŞ SENDİKASI

Bu araştırma DİSK/Genel-İş Araştırma Dairesi tarafından hazırlanmış ve Aralık 2022 tarihinde kamuoyuna sunulmuştur. Araştırma emar kaynak gösterilerek kullanılabilir.

### Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası (DİSK/Genel-İş)



Sahibi: Genel-İş adına Genel Başkan Remzi Çalışkan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Şükret Sevgener

Adres: Çankırı Caddesi No: 28 Kat: 7 Ulus/Ankara

Tel: 0312 3091547,

Faks: 0312 3091046

**DİSK/Genel-İş Web:** [www.genel-is.org.tr](http://www.genel-is.org.tr)

**DİSK/Genel-İş Araştırma Web:** [www.emekarastirma.org.tr](http://www.emekarastirma.org.tr)

**E-posta:** [emekarastirma@genel-is.org.tr](mailto:emekarastirma@genel-is.org.tr)

*Parayla satılmaz*

## Özet

# İŞÇİ SINIFININ EKONOMİSİ RAPORU

Ekonomik kriz ile birlikte emekçilerin enflasyonu her geçen gün artarken işçilerin alım gücü düştü, gelir dağılımı bozuldu, yoksulluk arttı, emekçilerin büyümeden aldığı pay ise biraz daha azaldı. Hükümetin ekonomi politikalarını kötü yönetmesi, artan borçlar ve vergi yükü de işçi ücretlerinin enflasyon karşısında erimesine ve yaşam koşullarının ağırlaşmasına neden oldu.

Yaşanan ekonomik ve sosyal krizin yarattığı tahribatın bir bilançosunu bulacağınız İşçi Sınıfının Ekonomisi Raporu, kriz ile birlikte işçilerin ücret ve yaşam koşullarının nasıl etkilendiğini ortaya koymak amacıyla hazırlandı. Araştırmada öne çıkan sonuçlar şöyledir;

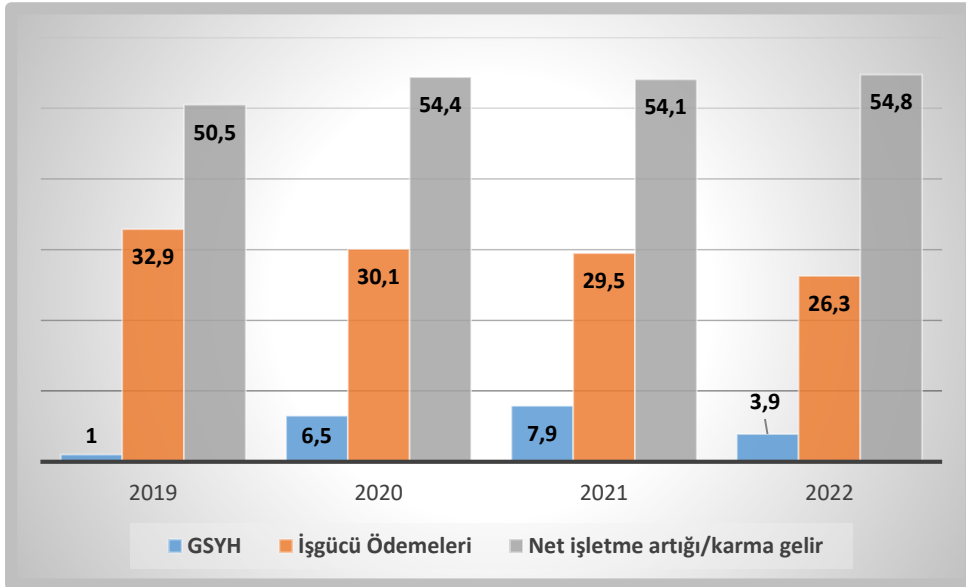
- **EMEKÇİNİN BÜYÜMEDEN ALDIĞI PAY PANDEMİ ÖNCESİ DÖNEME GÖRE 6,6 PUAN AZALIRKEN, SERMAYENİN PAYI 4,3 PUAN ARTTI.**
- **SEKTÖRLER BÜYÜDÜ, EMEĞİN PAYI AZALDI!**
- **HALK GEÇİNEMİYOR, ALIM GÜCÜ DÜŞTÜ: SON ON AYDA GIDA ENFLASYONUNDAKİ ARTIŞ İKİ KATINI BULDU!**
- **HALKIN TÜKETİMİNDEN ALINAN VERGİLERİN ORANI BİR YILDA YÜZDE 100 ARTTI.**
- **AVRUPA'DAKİ EN DÜŞÜK ASGARİ ÜCRETİN OLDUĞU ÜÇ ÜLKE; TÜRKİYE, ARNAVUTLUK VE BULGARİSTAN!**
- **TÜRKİYE'DE SEFALET ENDEKSİ 96,5.**
- **HALKIN YÜZDE 60'I TOPLAM GELİRİ İLE TEMEL HARCAMALARINI YAPABİLMEKTE ZORLANIYOR.**
- **2021'DE HER 5 KİŞİDEN BİRİ BORÇLARI ÖDEMEKTE ZORLANDI.**

## EMEĞİNİN BÜYÜMEDEN ALDIĞI PAY PANDEMİ ÖNCESİ DÖNEME GÖRE 6,6 PUAN AZALIRKEN SERMAYENİN PAYI 4,3 PUAN ARTTI.

Türkiye ekonomisi, AKP iktidarları döneminde izlenen sermaye yanlısı ekonomi politikaları nedeniyle daha da zayıflamıştır. 2013 yılından beri yayınlanan “Dünyanın En Kırılgan Beş Ekonomisi” listesinde Türkiye her yıl düzenli olarak yer almaktadır. Kırılgan ekonomiye sahip olmak yüksek enflasyon, zayıf büyüme, yüksek dış açık ve sıcak paraya olan yüksek bağımlılık anlamına gelmektedir. Aynı zamanda antidemokratik uygulamaların artması ve hukuk devletinin aşınması, Türkiye’ye olan güveni günden güne zayıflatmıştır.

Yüksek dış açık ve borçluluğun derinleşmesi ile tasarruf açıkları gibi etkenler ekonomide kriz sürecini hızlandırmıştır. 2018 yılı başlarından itibaren etkileri her kesim tarafından hissedilmeye başlanan ekonomik kriz, salgın koşullarında iyice kötüleşti; işsizlik ve hayat pahalılığı ciddi oranlarda arttı. Bu kötü gidişata rağmen gerekli önlemler alınmamış ve 2020 yılı itibarıyla OECD raporuna göre; Türkiye kırılgan ülkeler listesinin de gerisine düşerek Kenya, Ruanda ve Senegal seviyesine gerilemiştir. Bu büyük kriz, emeğinden başka geçim kaynağı olmayan işçi sınıfı için gelir dağılımında ciddi bir bozulmaya ve alım gücünün düşmesine, GSYH içerisinde de işçi sınıfının aldığı payın daha da azalmasına neden oldu. İşçilerin büyümeden aldığı pay 2019 dönemine göre 6,6 puan azalırken sermayenin payı (net işletme artışı) yüzde 4,3 puan arttı. 2019 yılı 3. çeyreğinde yüzde 32,9 olan işgücü ödemeleri, 2022 yılı 3. çeyreğinde yüzde 26,3’e geriledi. Aynı dönemde sermayenin payı ise yüzde 50,5’ten yüzde 54,8’e yükseldi.

**Grafik.1. GSYH İçinde Sermayenin ve Emeğin Payı (%)**



Kaynak: TÜİK, Yılların 3 çeyrek verileridir.

## SEKTÖRLER BÜYÜDÜ, EMEĞİN PAYI AZALDI!

Ekonomik krizin derinleştiği 2022 yılında, 2019 yılına göre başta finans ve sigorta (yüzde 21,6), bilgi ve iletişim (yüzde 13,9), mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri (yüzde 12,6) sektörlerinde büyüme oranları ciddi bir şekilde artarken, işgücü ödemeleri düşmüştür. Bu sektörlerde sermaye sınıfı, işgücü ödemelerini kısarak gücüne güç katarken, emeğin payı azalmıştır.

İşgücü ödemelerinin en fazla azaldığı sektörler baktığımızda; finans ve sigorta faaliyetlerinde **işgücü ödemelerinin** 2019 yılına göre 12,3 puan azalarak 37,5'ten yüzde 25,4'e gerilediğini ancak aynı dönemde sektörel büyümenin 21,2 puan artarak 0,4'ten 21,6'ya yükseldiğini görmekteyiz. İmalat sanayi, hizmetler, mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri, kamu yönetimi ve diğer hizmet faaliyetleri sektörlerinde de işgücü ödemeleri azalırken sektörel büyüme artmıştır.

**Tablo.1. Sektörlerin Büyüme Oranları ve İşgücü Ödemeleri Karşılaştırması (2019-2022 Üçüncü Çeyrek)**

Sektörler/ 3. çeyrek	Sektörlere Göre İşgücü Ödemeleri (%)			Sektörel Büyüme Oranları (%)		
	2019/3	2022/3	2019-2022 Değişim	2019/3	2022/3	2019-2022 Değişim
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	3,1	2,5	-0,6	3,7	1,1	-2,6
Sanayi	34,8	23,8	-11	0,9	0,3	-0,6
İmalat sanayi	37,6	26,8	-10,8	-0,8	1,7	2,5
İnşaat	35,8	29,1	-6,7	-9	-14,1	-5,1
Hizmetler	29,5	21,9	-7,6	1,1	6,9	5,8
Bilgi ve iletişim	29,7	31,3	1,6	3,4	13,9	10,5
Finans ve sigorta faaliyetleri	37,5	25,4	-12,1	0,4	21,6	21,2
Gayrimenkul faaliyetleri	2,7	4,5	1,8	2,6	4,1	1,5
Mesleki, idari ve destek hizmet faaliyetleri	40	37,7	-2,3	2	12,6	10,6
Kamu yönetimi, eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	76,4	73,9	-2,5	5,2	7,6	2,4
Diğer hizmet faaliyetleri	47,2	39,1	-8,1	2,7	4,9	2,2

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak emar tarafından hesaplanmıştır.  
Karşılaştırılabilirlik açısından yılların 3. çeyrek verileri alınmıştır.

## TÜRKİYE ENFLASYONDA BİRİNCİ SIRADA!

Ekonomik krizle birlikte Rusya-Ukrayna savaşı da kuşkusuz ülkelerin enflasyon oranlarını ciddi bir şekilde etkilemiştir. Birçok Avrupa ülkesinde enflasyon oranının yüzde 10'a çıkması, son yılların en yüksek enflasyonu oranı olarak tartışılıyor ve bu durumun etkilerini azaltmak için halka destek ve yardım paketleri<sup>1</sup> açıklanıyor. Türkiye'de ise enflasyon akıl almayacak düzeyde artıyor. Enflasyon oranı yüzde 85,5'e yükselirken gıda enflasyonu yüzde 100'e yaklaşmıştır. Türkiye bu enflasyon oranı ile hem AB ülkeleri içinde hem de OECD ülkeleri içinde ilk sırada yer almaktadır.

**Tablo.2. Ülkelere Göre Enflasyon ve Gıda Enflasyonu Oranları (%)**

Ülkeler	Enflasyon Oranı	Gıda Enflasyonu
Fransa	6,20	11,80
Almanya	10,40	17,70
İtalya	11,90	13,50
Güney Afrika*	7,5	11,90
İngiltere	11,10	16,20
Meksika	8,41	14,54
Portekiz	10,20	16,40
AB*	10,9	15,4
Brezilya	6,47	11,20
OECD*	10,5	15,3
İspanya	7,30	14,40
Yunanistan	9,10	14,80
Şili	12,80	22,0
Rusya	12,60	12,10
Arjantin	88,0	86,60
<b>Türkiye</b>	<b>85,51</b>	<b>99,05</b>

Kaynak: Tradingeconomics ve OECD. \*Eylül ayı verisidir.

<sup>1</sup> Portekiz'de elektrikte KDV indirimi, İngiltere'de hane halkının enerji faturalarının iki yıl boyunca sabit tutulması, İspanya'da doğal gazda KDV'nin ekim ayından itibaren yüzde 21'den yüzde 5'e düşürülmesi, Almanya'da 65 milyar Euro'luk üçüncü yardım paketinin açıklanması vb

## HALK GEÇİNEMİYOR, ALIM GÜCÜ DÜŞTÜ: SON ON AYDA GIDA ENFLASYONUNDAKİ ARTIŞ İKİ KATINA ÇIKTI!

Türkiye’de yüksek enflasyonun en büyük etkisi halkın alım gücünü düşürmesi oldu. 2022 yılı Ocak ayında yüzde 48,69’luk enflasyon ve yüzde 55,61’lik gıda enflasyonu ile 100 TL’ye alınan bir mal sepeti, 2022 Ekim ayında yüzde 85,51 enflasyon ve yüzde 99,05 gıda enflasyonu ile 142 TL’ye yükseldi.

**Tablo.3. Aylara Göre Enflasyon, Gıda Enflasyonu ve Mal Sepeti Karşılaştırması**

2022	Enflasyon (%)	Gıda Enflasyonu (%)	Mal Sepeti
Ocak	48,69	55,61	100
Şubat	54,44	54,47	104,81
Mart	61,14	70,33	110,54
Nisan	69,97	89,1	118,55
Mayıs	73,5	91,63	122,08
Haziran	78,62	93,93	128,13
Temmuz	79,6	94,65	131,16
Ağustos	80,21	90,25	133,07
Eylül	83,25	93,05	137,17
Ekim	85,51	99,05	142,03

Kaynak: TCMB verilerine dayanarak emar tarafından hesaplanmıştır. Güncelleme tarihi: 26 Ekim 2022.

## TÜKETİMDEN ALINAN VERGİLERİN ORANI BİR YILDA YÜZDE 100 ARTTI.

Emekçilerin üzerindeki vergi yükü de arttı: İşçilerin ücretlerinden alınan doğrudan vergilerin yanında halkın tükettiği ürünler üzerinden (KDV, ÖTV, harçlar, damga vergisi) alınan vergiler de her geçen yıl artıyor. 2021 yılı Ocak ayında 55,6 milyon TL olan dolaylı vergi geliri, 2022 yılı Ocak ayında yüzde 75 artışla 97,8 milyon TL’ye yükseldi. Ekim ayına gelindiğinde ise bir önceki yıla göre dolaylı vergi gelirlerindeki artış yüzde 109,9 oldu.

**Tablo.4. Merkezi Yönetim Bütçesine Göre Dolaylı Vergiler (milyon TL)**

Aylar	2021	2022	Değişim
Oca	55.638	97.809	75,7
Şub	46.904	79.539	69,5
Mar	55.797	96.020	72,0
Nis	56.486	106.849	89,1
May	51.095	112.428	120,0
Haz	56.915	125.509	120,5
Tem	59.898	126.952	111,9
Ağu	63.462	134.677	112,2
Eyl	72.340	134.825	86,3
Eki	67.003	140.653	109,92
Kas	76.465	-	-
Ara	84.093	-	-

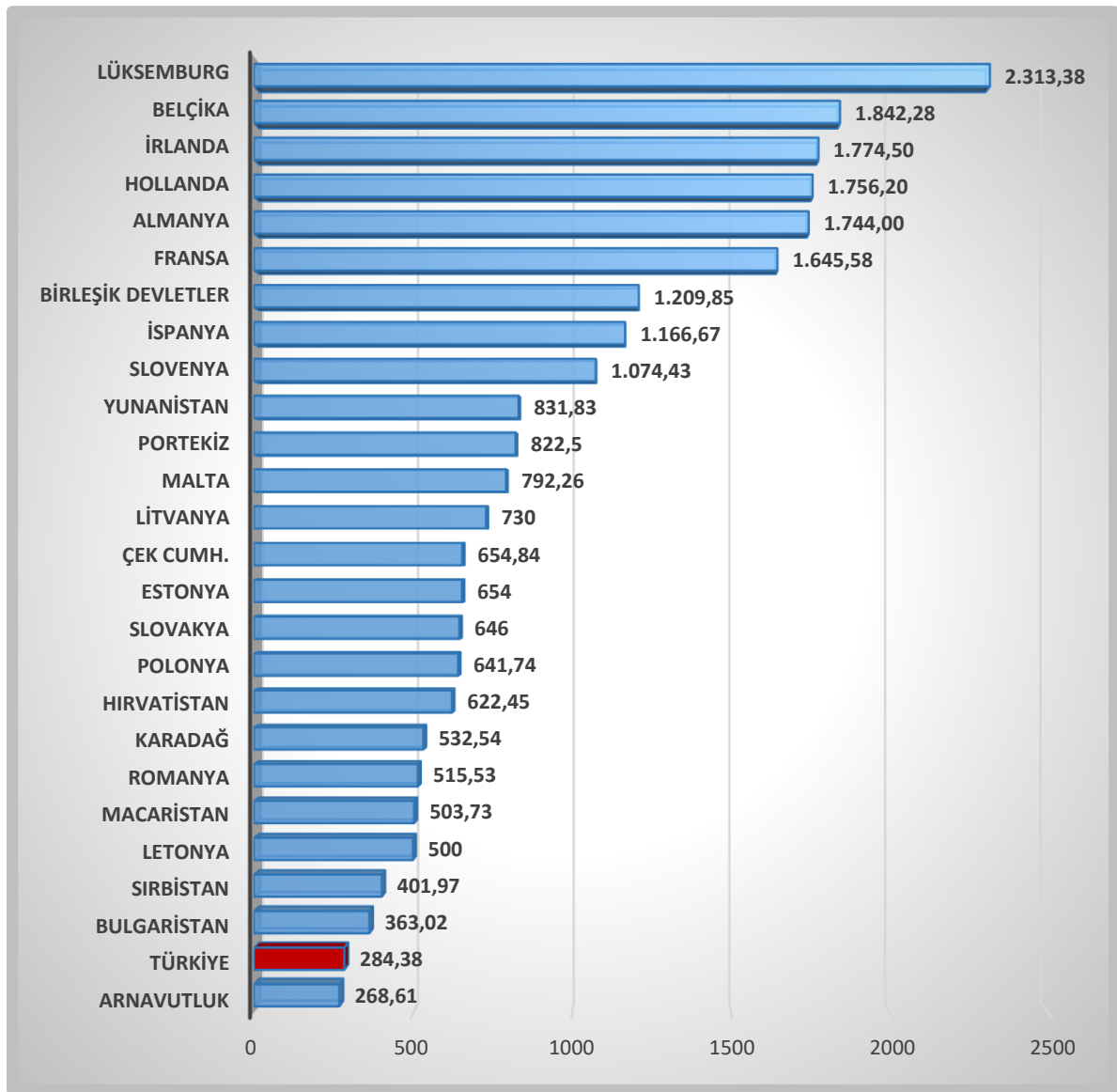
Kaynak: HMB verilerine dayanarak emar tarafından hesaplanmıştır.

Veriler 21/11/2022 17:30 güncellemesidir.

## AVRUPA'DAKİ EN DÜŞÜK ASGARI ÜCRETİN OLDUĞU ÜÇ ÜLKE; TÜRKİYE, ARNAVUTLUK VE BULGARİSTAN!

Asgari ücretteki erime devam ediyor. Sürekli artan enflasyon, TL'nin değer kaybetmesi ve ithalata dayalı üretim nedeniyle asgari ücrete yapılan artışlar, emekçilerin sorunlarına çözüm olmamış, krizin yükünü yine emekçiler çekmektedir. Eurostat verilerine göre; Türkiye'de asgari ücret yıl sonuna doğru 284 Euro'ya kadar geriledi ve asgari ücret düzeyi en kötü üç ülke arasına girdi.

**Grafik.2. Ülkelere Göre 2022/2 Dönemi Asgari Ücret Sıralaması (Euro)**



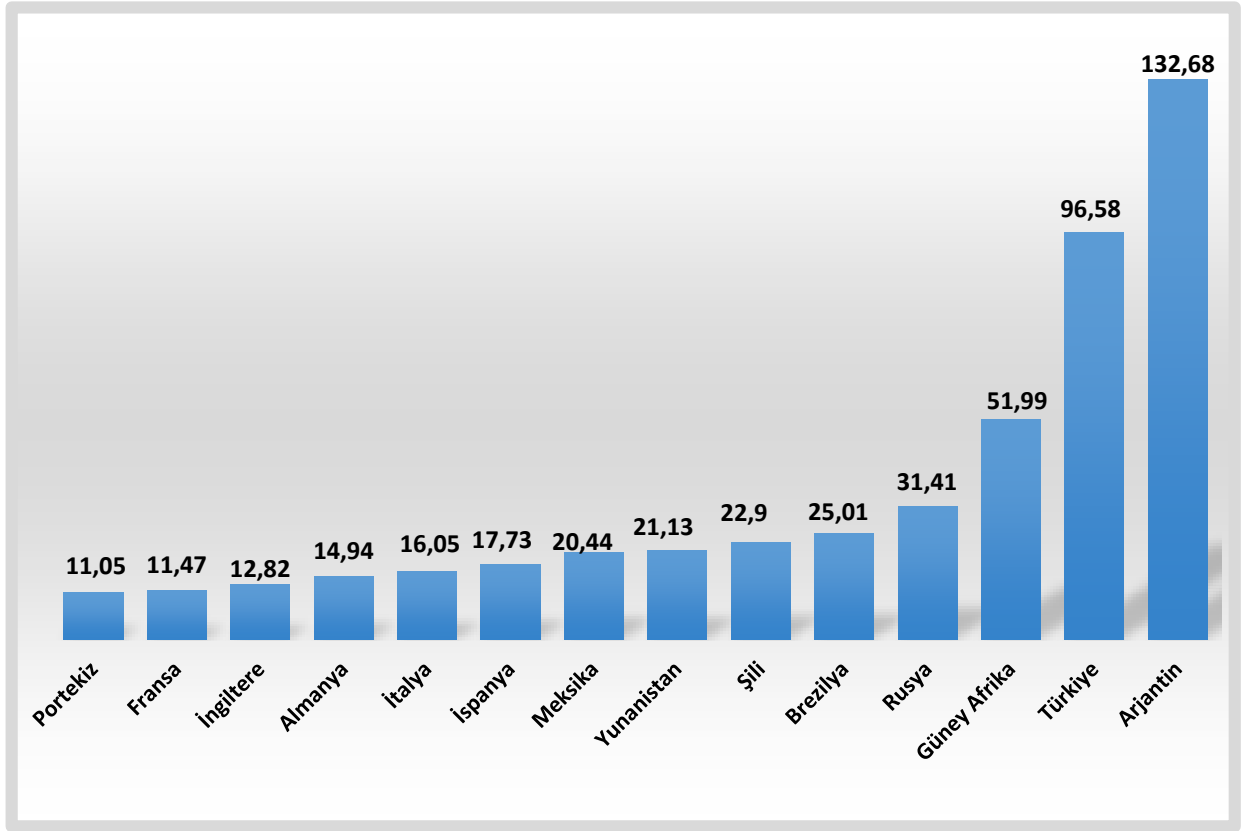
Kaynak: Eurostat. Türkiye verisi 30 Kasım Merkez Bankası kur güncellemesidir.



## TÜRKİYE'DE SEFALET ENDEKSİ 96,5!

Enflasyon, işsizlik, faiz ve büyüme oranları dikkate alınarak yapılan bir ülkedeki ekonominin durumunu ve uygulanan ekonomi politikalarının başarısının ölçümünü ifade eden “sefalet endeksi” hesaplamasına göre; 2022 yılı için Türkiye’de sefalet endeksi yüzde 96,58’dir. Sefalet sıralamasında Türkiye, Avrupa ülkeleri arasında ilk sırada yer alıyor.

**Grafik.3.Ülkelere Göre Sefalet Endeksi (%)**

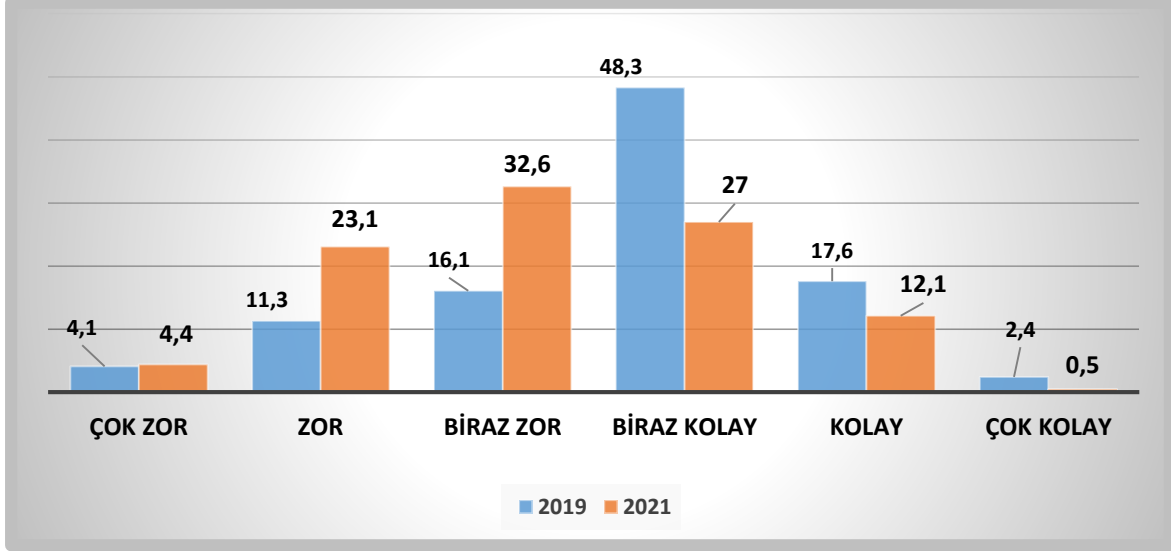


Kaynak: emar tarafından 26 Ekim 2022 tarihinde hesaplanmıştır.

## HALKIN YÜZDE 60'I TOPLAM GELİRİ İLE GEREKLİ HARCAMALARI YAPABİLMEKTE ZORLANIYOR.

Halkın hanedeki toplam gelire gerekli harcamaları yapabilmesi günden güne zorlaşıyor. Hanenin toplam geliri ile gerekli harcamaları yapabilme koşulları iki yılda 2 kat azaldı. 2019 yılında hanenin toplam geliri ile gerekli harcamaları yaparken zorlanma oranı yüzde 31,5 iken, 2021 yılında bu oran yüzde 60,1'e yükseldi.

**Grafik.4.Hanenin Toplam Geliri İle Gerekli Harcamaları Yapabilme Durumu**



Kaynak: TÜİK Mikro veri seti verilerine dayanarak emar tarafından hesaplanmıştır.

## 2021'DE HER 5 KİŞİDEN BİRİ BORÇLARI ÖDEMEKTE ZORLANDI

Hanedeki toplam gelire gerekli harcamaları karşılamakta zorlanılması 2021'de her 5 kişiden birinin borçlarını ödeyemeyeceği sonucunu da doğurdu. 2021 yılında taksit, kredi kartı ve diğer borç ödemelerini birden fazla kez ödeyemeyenlerin oranı yüzde 18,1 iken; elektrik, su, doğalgaz faturalarını ödeyemediklerini belirtenlerin oranı yüzde 20,5 oldu. Bu oranın 2022'de artan ekonomik kriz göz önüne alındığında daha da arttığını söyleyebiliriz.

**Tablo.5. Son 12 Ay İçinde Ödeme ve Faturaların Planlandığı Gibi Ödenememe Durumu (%)**

Son 12 ay içinde ödeme ve faturaların planlandığı gibi ödenememe durumu	Taksit, kredi kartı ve diğer borç ödemeleri	Elektrik, su, gaz faturaları
Evet (bir kez)	3,4	4,1
Evet (iki veya daha fazla)	14,7	16,4
Hayır olmadı	41,6	77,8
Bu tür ödeme yok	40,2	1,5

Kaynak: TÜİK Mikro veri seti verilerine dayanarak emar tarafından hesaplanmıştır.

## NE YAPMALI?

- Halkın egemenliğini ve emeğin haklarını esas alan toplumcu ekonomi politikalar hayata geçirilmelidir. Halkın refahını önceleyen, güvenli ve güvenceli istihdam yaratan, insan onuruna yakışır ücret sağlayan, toplumsal gelirin adil yeniden dağılımını, adaleti, demokrasiyi, toplumsal cinsiyet eşitliğini, kadınların toplumsal yaşamın her alanında eşit katılımını ve herkesin sosyal güvenliğini sağlayan ekonomi politikalarına ihtiyaç vardır.
- İşçilerin alım gücünün artıran gerçekçi ve uygulanabilir ekonomi politikalar oluşturulmalıdır.
- Vergi yükü emekçilerin omuzlarından alınmalı, vergide adalet sağlanmalı, vergi dilimleri hakkaniyetli bir şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Asgari ücret, insanca yaşanabilecek bir düzeye çıkarılmalı, asgari ücret hesaplamasında bir kişinin harcaması değil, en az 4 kişilik bir ailenin giderleri üzerinden bir artış sağlanmalıdır. En düşük emekli aylığı da en az asgari ücret düzeyine çekilmelidir.

## AÇIKLAMALAR VE YÖNTEM

**İşgücü ödemeleri:** Çalışanın yaptığı iş karşılığında, ayni ve nakdi olarak ödenen toplam karşılıklar olarak tanımlanmaktadır. Nakdi ya da ayni olarak ödenen maaş-ücretler ile işverenler tarafından çalışanlar adına ödenen sosyal güvenlik katkılarından oluşmaktadır (TÜİK).

**İşletme artığı:** Net katma değerden, çalışanlara yapılan ödemeler ve üretim üzerindeki vergilerin çıkarılması ve sübvansiyonların eklenmesiyle elde edilir. Katma değer içinde sermayenin payını ifade etmektedir

**Mal sepeti:** 2022 yılı itibarıyla TÜFE kapsamında 409 madde, 904 madde çeşidi için her ay yaklaşık 560.392 fiyat derlenmektedir. 2021 yılından itibaren alandan anketörler aracılığıyla derlenen fiyatların yanı sıra, işyeri satış (barkod) bilgilerine dayalı fiyat verileri de TÜFE hesaplamalarına entegre edilmiştir. 2022 yılı itibarıyla İnternet üzerinden derlenen fiyatların da TÜFE hesaplamalarında kullanımına başlanmıştır. Alandan veri derleme yönteminde; taze sebze ve meyveler, futbol maçına giriş ücreti, LPG, tüp gaz ve seçilmiş 16 gıda ürünü haftada bir kez ve diğer ürünler ayda iki kez derlenmektedir. Mücevher(altın), sigaralar benzin ve mazot fiyatları ise günlük olarak takip edilmektedir. Barkod verileri ve İnternet üzerinden derlenen fiyatlar ise günlük olup, TÜFE yayımlanma tarihindeki zamanlılık nedeniyle ayın 1'ile 24'ü arasındaki fiyatlar hesaplamalara dahil edilmektedir (TÜİK)

**Sefalet endeksi hesaplaması;** Mahfi Eğilmez'in hesaplama yöntemi kullanılmıştır. Yöntemde yer alan Enflasyon, İşsizlik, Faiz ve Büyüme Oranları dikkate alınarak 26 Ekim 2022 tarihindeki güncel verilerdir. <https://tradingeconomics.com/> ve <http://www.worldgovernmentbonds.com> sitelerinden yararlanılmıştır.

**Mikro veri setinden yapılan hesaplamalar;** TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Mikro Veri Setinden kesit seri verileri kullanılmıştır. Hesaplamalarda Stata 17 analiz programı kullanılmıştır. Veriler, ağırlıklandırılarak hesaplanmıştır.

